

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v poduk.

ahaja vsak četrtek in velja s poštnino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto 3 gid., za pol leta 1 gid. 60 kr., za četrt leta 80 kr. — Naročnina su pošilja opravištva v dijaškem sementišču (Knabenseminar). — Deležniki tiskovnega društva dobivajo list brez posebne naročnine.

Posamezne liste prodaja knjigar Novak na velikem trgu po 5 kr. — Rokopisi se ne vračajo, neplačani listi se ne sprejemajo. Za oznanila se plačuje od navadne vrstice, če se natisne enkrat 8 kr dvakrat 12 kr., trikrat 16 kr.

Z mesecem marcijem poteče naročnikom četrletnikom naročilo. Prosimo torej, naj se podvizajo nadalješnjo naročnino doposlati, da se jim dopošiljanje lista ne pretrga ali ustavi. List stane do 1. julija 80 kr., do 1. oktobra 1 fl. 60 kr. in do konca leta 2 fl. 20 kr.

Naročnina, nova in zaostala, naj se nam pošlje po poštnih nakaznicah.

Upravništvo.

Učiteljišče v Mariboru mora slovensko biti.

(Govor č. g. Božidara Raiča v državnej zbornici, po stenografnem zapisniku.)

Novi naš slovenski poslanec č. g. Božidar Raič dobil je prvič priliko v državnem zboru spregovoriti, ko so prišle ljudske ali mali šole na dnevni red in razgovor. Govoril pa je besedo do besede tako!

„Visoka zbornica! Lepi Mali Štajer ima vsled duhovniškega imenika Labodskega 467,000 ljudi; med temi po poslednjem številjenji ljudstva 41,000 Nemcev, drugi so Slovenci. Poleg teh še je na meji Sekovske vladikovine 15,000 — 20,000 Slovencev in po priliki ravno toliko v Gradci. Po takem biva na Malem Štajerji okolo 450,000 Slovencev. Ti imajo 160 slovenskih, 75 slovensko-nemških šol. Potem še je 14 šol z nemškim poučnim jezikom.

Prijetno bi bilo, da so šole, ktere se imenujejo slovenske, tudi resnično slovenske. Mestoma uže v prvem razredu, in di v drugem in tretjem šolskem letu muči se mladina z drugim deželnim jezikom. V slovensko-nemških šolah se uže v prvem šolskem letu uči drugi deželni jezik. V nemških šolah se samo nemščina uči, slovenščina pa ne, iznemši nektere slučaje in to prostovoljno. Okrajni šolski svet v Ptujji je predlagal, da se pred četrtim ali petim letom ne bi počinalo s poukom drugega deželnega jezika. Oziroma na ta predlog je okrajna učiteljska skupščina dne 6. julija 1882 nekoliko dalje stopila; bilo je namreč ondi s 33 proti

21 glasom sklenjeno, da se drugi deželni jezik v narodnih šolah naj ne uči, in sicer zato ne, ker temu so nasproti ukoslovno-detovodni in znanstveni razlogi. Ker so detovodi tako sklenoli, podprl je ta predlog tudi okrajni šolski svet in stvar je bila poslana deželnemu šolskemu svetu. Od dne 7. januarja 1883, broj 88, dospel je z Gradca ukaz, kder se veli, da naj vse pri starem običaji ostane. A običaj bil je v raznih dobah in tudi v raznih učilnicah jako različen. To je nedoločnost. Hoteli smo poizvedeti, kedaj bi se naj počel pouk v drugem deželnem jeziku ali poprek, jeli bi se počelo ali ne. — Deželni šolski svet v tem ničesar določnega ni povedal; sklical se je sicer na naredbo od dne 14. septembra 1870, kder se veleva: *ako bi se v narodnih šolah naj učil drugi deželni jezik, naj se na to gledi, da se učenci najprvo dobro pouče v čitanji in pisanji in imajo v tem trdno podlago.* Kedaj se to naj zgodi, razsoditi imajo detovodi in ukosloveci. Najbolji detovodi učijo, da narodne učilnice so dolžne otroke v materinščini poučevati, tako Komen-sky, Niemayer, dr. Karl Schmidt, Schrader, dr. Dittes, dr. Fr. Miklošič, tako tudi dr. Kronawetter. (Veselost na levi). Poslednji je dne 20. aprila 1881 pisal. „V državi, kder morajo vsi narodi jednake dače plačevati in vsi narodi vsi jednako pravico, svojo narodnost gojiti.“ Po mojem mnenji je to povse zdravo načelo. Nadalje pravi isti: „Učenec mora v vseh učilnicah v svojem jeziku poučen biti.“ Mi na Spodnjem Štajerskem ne pretiravamo, nego hočemo nekaj postavnega od više oblasti, da znamo, ob čem smo.

Za navedene šole imamo učiteljišče v Mariboru, ktero je v prvej vrsti namenjeno za Slovenski del Štajerske, a to učiteljišče je sevsema nemško in slovenščino uči nek učitelj, kteri pre niti ne zna samostava „korist“ sklanjati. Teško je slovenskemu učitelju kteri je 4 leta samo nemški pouk slušal, prirodno-

pisje, prirodoslovje, računstvo v narodnem jeziku razlagati. Naj se učiteljišče v Mariboru tako uredi, da bodo učitelji zmožni razne predmete dobro v slovenskem jeziku razkladati. To po mojej misli ni prenapeti zahtev. Zbog tega vložim tudi temu primerno resolucijo.

Mnogokrat se sliši v tej zbornici: *vsaj bi vam že nekaj dovolili, pa vaš jezik ni dovolj razvit in prosto ljudstvo ne razume tega novo skovaneja jezika.* Kdo nam tako oponaša? Oni, kateri naš jezik in naše slovstvo samo površno ali na pol poznajo; ako bi naš slovenski jezik, kakor ga govorimo in pišemo, bil nerazumljiv, potem ne vem, zakaj vlada naše časnike tolikrat zaplenjuje, ako so neumljivi? (Veselost na desnici). Tukaj imam zaplenjen list: „Slovenski Gospodar“ s sestavkom, kateri je naslovljen: „Minister Konrad in štajerski Slovenci.“ V tem sestavku ne nahajam nič pogibeljnega, in ta časnik je namenjen samo prostemu ljudstvu: broji 2300 naročnikov in je pisan v našem novoslovenskem pismenem jeziku. Ondi se čita nekaj iz peticije poslane naučnemu ministru: Slovenci zahtevajo slovensko učiteljišče v Mariboru, slovenske vzporednice pri gimnazijah, slovenske profesorje za Maribor, Celje in Ptuj, da se v bodoče razpisujejo vse profesorske službe ter se od vseh prosilcev zahteva znanje slovenskega jezika. To je glavna zadržina tega sestavka. Gospod minister za bogočastje in nauk je na to odgovoril: „Nemam vzroka na Spodnjem - Štajerskem kaj spremeniti in pri oddavanju profesorskih služeb daje se prednost slovensčine zmožnim možem.“ Opazujem, ka uže mnogo let ni bila razpisana nijedna profesorska, tudi nijedna ravnateljska služba na Malem Štajerji, nego nameščevalo se je brez razpisa. Pravi se: ka pri nameščevanju profesorskih služeb daje se prednost onim, kateri so večši slovensčine. Kako se to godi, ako službe niso razpisane in prošnikov ni? Dalje mislim, ka Slovenci niso tako bogati, da bi 28.000 fl. in prek dajali vsako leto za knjige, ktere na svitlo daje Mohorska družba, kakoršne druge ni v Avstriji.

Ljudstvo itak mora jezik razumeti, ako hoče iste čitati. Še omenjam, ka sem često propovedal tikoma nemške meje, govoril večkrat na taborih, pri svečanosti Stanka Vraza, Štefana Modrinjaka, dr. Miklošiča, a nikdor mi ni oponosel, ka me ne razumel. Izraz „novoslovenski“ ne ima se tako razumeti, kakor bi jezik slovenski na novo bil skovan; ta beseda je dana od dr. Miklošiča, kateri jezik (naš) tako imenuje zbog razločka od staroslovenskega. Nadalje nam se oponaša, ka ime slovenski, Sloven, Slovenec pred 300 leti niti znano ni bilo. To oponosico storil nam je pred 14 leti prevzvišeni dr. Rechbauer. (živalna veselost na levici.) Dobro! dozvoljujem

si nekatere navode prečitati iz „Kronike“, ktera je bila tiskana v Ljubljani 1578 z naslovom: „Kronika . . . . .“ spravljena po Antolu Pope Vramce. Stampane v Ljubljane po Ivane Maline 1578. Od tega dela še sta samo dva otiska znana, jeden je v Ljubljanskej knjižnici, a drugi pri jugoslovanskej akademije v Zagrebu. V tej knjigi nahajajo se naslednja mesta (čita:

280. Aurelius probus rimski cesar na Slovenieh umorjen be. 401. Atila kral posta, slovensku zemlju i Orsag do morja zavje. 429. Sveti Hieronim doktor Sloven. 683. Trebelin kral slovenski i Bulgarki ovo vreme posta. 744. Huni drugoč v Panoniu ali Slovensku zemlju jesu došli. Velika vnožina Vogrov, Slovenov in Horvatov poginuše. 1537. Ivan Kacian general Ferdinanda krala vojsku proti Turkom na Slovenski Orsag ali zemlju dopelja. 1570. Veliki strašen glad je bil na Slovenieh. 1573. Kmeti na Slovenieh vstali i zdignuli su se bili proti svoje gospode in plemenitim ljudem. 1578. Gospodin Christof Ungnad posta Hrvatskim i Slovenskim banom. 1557. Ivan Lenkovič Turke poleg svete Jelene pri Rakovcu na Sloveneh razbi. 1564. Draškovič Juraj na Zagrebečku biskupiu dojde na Slovenie. 1549. Poštenje Slovenci po vitežtve dobiše.

Tukaj se dakle nahaja izraz „Sloven“, slovenski“, tore uže pred 300 leti.

Knjigo z naslovom: „Rationale officiorum iz 12. stoletja prestavil je iz slovenskega nek nemški menih v nemščino. Ta menih pravi: „Ka je poleg grščine in latinščine tudi slovenski jezik za bogoslužje zato odločen, ker Slovenci so najboljše razdirjeni.“ (živalna veselost na levici — čujte! čujte! na desnici.) Tu ima beseda Sloveni pomen Slovani, veli pa se „slovenski. Isti menih pravi o nemškem jeziku v onej dobi, ka je — jaz rabim izraz, kakor se ondi čita — najdivjejši bil (die wildeste Sprache). (Veselost na levici.) To pripoveda nemšk menih, prosim, poprašajte dr. Miklošiča, ali koga drugega, ki je ta spomenik čital.

Ciril in Metod sta v 9. stoletji bogoslužne knjige pisala v slovenskem jeziku; potem imamo spomenike glagolita Clozianus, Supraslki, Assemani itd. iz 10. — 11. stoletja, ki so vsi pisani v slovenskem jeziku, in nek menih Izaija iz 11. ali 12. stoletja govori: „Slovenski jezik od Boga dobro stvorjen jest.“

S tem sem samo hotel pokazati, ka je ime „slovenski“ ne samo 300 let staro, nego nekoliko starejše — to ime je znano od početka naše zgodovine, od Cirila in Metoda.

Po svojih razmerah na Malem Štajerji smo v drugem položaji, nego je iste prvi gospod govornik o narodnem šolstvu na Južnem Tirolskem načrtal. Jaz bi torej visoko vlado prosil, da nam zboljšek glede na narodne učilnice po-

deli. in učiteljske v Mariboru tako uredi, da bodo dotični pripravniki tudi slovenščine povse zmožni.

Nektere besede še imam povedati o blagovoljnih izrazih, ktere je večera jegova prevzvišenost gospod minister za bogočastje in nauk rabil glede učnih stolic, na kterih bi se naj posamni pravoslavni predmeti na graškem vseučilišči v slovenskem jeziku razlagali. Jegova prevzvišenost veli: „*Poskus je uže učinjen bil, pa spodletel je, ker ni bil postavljen na pravo podlogo. V Gradci smo uže imeli učno stolico s slovenskim poučnim jezikom; pa opustila se je, ker za njo ni bilo predpogojev.*“

Meni so te razmere dobre znane, ker onda sem se na graškem vseučilišči bogoslovja učil. Ne bila samo jedna učna stolica, nego tri, in sicer učili so gospodje dr. Kopač, dr. Kranje in dr. Škedl.

Zaradi opusta znam drug razlog. Ne zato, ker ni bilo predpogojev, bile so učne stolice odpravljene, nego zaradi naredb, ktere so bile 20. avgusta 1851 objavljene. Ti ukazi so vzrok, ka je profesor dr. Kranje bil iz Gradea prestavljen v Sibinj na Sedmograško. Ukazi bili so razglašeni, kteri so našo državo spremenili v absolutistično; nasledek teh ukazov bili ste nesrečni leti 1859 in 1866.

Čital še bodem nekte besede iz ustanovne listine graškega vseučilišča. Ondi se veli v izvorniku (čita):

„*Universitatem in nostra civitate graecensi Styriae Metropoli cum in finem instituere et erigere intendimus, ut quod alii principes suorum subditorum salutis, commodisque prospicientes, sibi licere existimabant, illud nos quoque, qui plures casque ampliores diversarum nationum et linguarum provincias possidemus, (čujte! na desnici,) multo majori ratione et jure posse omnes intelligunt.*“ *Carolus Dei gratia Archidux Austriae: Styriae, Charinthiae Carnioliae . . . Comes goritiae, dominus Marchiae Slavonicae . . . Datae in civitate nostra graecensi die 1. Januarii anni 1585.*“ Ko je 1586 nadvojvoda Karol, da zaduši reformacijo, jezuitski gimnazij v Gradci razširil v vseučilišče, podkrepil je to svojo ustanovo s tem, ka so razmere jegovih podložnih dežel in narodov toliko različnega roda, toliko različnih jezikov in narečij, tako napravo zahtevale.“ (čujte! na desnici.)

Sedaj si dovoljujem gospodo prositi, da skončatku, kteri mahoma prečitam, blagovoljno pritrđiti rači. Glasi se tako (čita):

„*Visoka zbornica blagovoli sklenoti: Visoka c. kr. vlada se pozivlje, da zaključek visoke zbornice od 26. aprila 1880, tikajoč se uvedbe slovenskega kot poučnega jezika na učiteljski v Mariboru, pri primernej gojitvi nemškega jeziku, s početkom šolskega letu 1884/5 zvrši.*“ (Dobro! na desnici).

Gospodarske stvari.

Sadjerejsko društvo cesarjevič Rudolfovo.

Cesarjevič Rudolfovo sadjerejsko društvo za Spodnji Štajer šteje 329 udov; med temi so ustanovniki in podporniki, ki so vplačali po 10 gld. p. n. gg.: Dr. Josip Serneč v Celji, M. Vošnjak v Celji, dr. G. Ipavc v št. Juriji, Fr. Lenček na Blanci, Nj. ekselencja knezoškof J. M. Stepišnik v Mariboru, dr. J. Vošnjak v Ljubljani, dr. Glančnik v Mariboru, J. Kronvogel v Celji, Iv. Črnovšek v Zagrebu, Ferdo Črnovšek v Zagrebu (10 fl. in 1 zlat), Dragotin Zupanec v Kozjem, Modic na Prihovi, Posojilnica v Sevnici, Posojilnica v Mariboru, Jurij Žmave v Remšniku, okrajni zastop v Ptuj, okrajni zastop v Slovenjem-Gradci, okrajni zastop na Vranskem, Andreas Podhostnik v št. Juriji. Po 20 fl. podpore so blagovolili poslati slavni okrajni zastopi: Celjski, Kozjanski, Ormoški in slavna posojilnica Celjska.

Prejem teh doneskov javno potrjujeva izreka vsem podpornikom našega sadjerejskega društva najtoplejo zahvalo odbor.

Cena soli finančni minister ne da znižati, ker bi sicer primoran bil dobiček od soli, 16 milijonov goldinarjev, drugod iskati in torej druge davke pomnožiti. Živinske soli še tudi ne prodavajo, ker baje niso izumili sredstva, ki bi sol za ljudi brez škode za živino storilo neužitno.

Dopisi.

Iz Celja. (Nemčurji rovljejo) za občinske volitve okoličanske. Začeli so delo pa uže tisti den, ko so zadnje sedaj ovržene volitve bile končane. Vedeli so torej dobro, da so nemčurji postopali nepostavno. No, to je uže veliko, če celjski nemčur spozna, da je krivico delal Slovincem. Slaba vest jih tišči. Začeli so torej iz nova rovat. Odposlali so namreč med Slovence dva aposteljna, sina matere slovenske, ker vidijo, da sami nič ne opravijo. Ta aposteljna sta brata Skoberne, celjski mesar Jurij in krčmar Tone. Obadva sta se učila mesarstva pri nemci g. Kamererji, ki s svojo poštenostjo in pravicoljubjem na sramoto stavlja naše nemškutarje in nemčurje. On prizna, kake krivice se godijo sicer miroljubnim Slovincem in zato volil je slovenske poštenjake. Toda njegova slovenska učenca potegnili sta z narodnim sovražnikom. Pa nebi še toliko ugovarjali, da sta tako volila, sta pač zavisna od Celjanov, pa da sedaj za nje po okolici agitirata, to pa nikakor ne pristaja slovenskim sinom. Tudi obadva pozabljata, da nista toliko od Celjanov zavisna, zlasti krčmar — (pri Zamorci ali Valantu) ne, ampak sta vezana bolj